

NIKOLA JAKŠIĆ

TIPOLOGIJA KAPITELA 11. STOLJEĆA U DALMACIJI

Stilsko-tipološka klasifikacija srednjovjekovnih kapitela na našoj obali u literaturi još nije provedena. Ne treba posebno isticati od kolike je važnosti proučavanje stilskih oblika srednjovjekovnih kapitela na Jadranu, kako za određivanje kulturnog ambijenta i mogućih utjecaja u građevinskoj djelatnosti toga vremena, tako i za proučavanje stilske pripadnosti i aktivnosti kiparsko-klesarskih radionica koje su sudjelovale pri gradnji i realizaciji tog najraširenijeg oblika arhitektonske plastike. Stoga ovaj rad ima namjeru da bude prilog klasifikaciji kapitela 11. st. (pretežno druge polovice), da na jednome mjestu okupi većinu građe, i da na taj način potakne dalja istraživanja.

Kapitel je u kršćanskoj arhitekturi sastavni dio svake monumentalnije gradnje još od vremena prvih kršćanskih hramova konstantinovskoga doba. U vrijeme nastanka prvih konstantinovskih građevina, u prvoj polovici 4. st. dominantan je tip korintskog kompozitnog kapitela koji se sastoji od dvije zone vijenaca akantusovih listova, čiji se vrhovi povijaju prema naprijed, a u stršećim uglovima podržavaju zakržljale volutice kapitela. Primjera radi navodim da je takve kapitele imala crkva sv. Petra u Rimu, a koje desetljeće prije takvi su kapiteli bili postavljeni u vrh stupova na peristilu Dioklecijanove palače u Splitu. To znači da su se prve kršćanske građevine (npr. bazilika sv. Petra u Rimu) koristile onim istim tipom kapitela koji je neposredno prije konstantinovskog vremena bio uobičajen u monumentalnoj poganskoj arhitekturi.

U toku 5. a osobito 6. st. kapitel će doživjeti velike transformacije. Kreiraju se novi oblici, osobito za justinijanovskog doba, koji nemaju više ništa zajedničkog s korintskim kompozitnim kapitelom. Sjetimo se samo primjera iz Sv. Vitala u Raveni ili pak iz Sv. Sofije u Carigradu. U toj transformaciji oblika očita je težnja da se kapitel, kao najzastupljeniji oblik dekorativne plastike, prevede u nove i reprezentativnije oblike, a isto tako da se u ikonografskom smislu kreiraju novi tipovi koji bi u simboličkom smislu bili bliži kršćanskoj ideologiji i koji ne bi ponavljali dekorativne oblike poganskih hramova. Tako će kapitel u stoljećima kasne antike evoluirati u oblikovnom i ikonografskom smislu, sve do vremena dok antičke civilizacije zapadnog mediterana ne dožive slom u velikim migracijama koje su zadesile Evropu i unište ekonomsku podlogu koja je omogućavala velike građevinske pothvate.

Konkretno u Dalmaciji, antički svijet biva zbijen na uska područja uz samu obalu i otoke, a široka prostranstva ~~prednog Balkana~~ ~~naseljavaju se narodima koji su desetljećima preko Dunava~~ ~~ugrozavala Carstvo,~~ krećući se prema moru. Gospodarski isuviše oslabljeni građići na istovremom jadranskom primorju jedva da imaju snage održavati monumentalne objekte nastale tijekom 5. i 6. st., pa se ne upuštaju u nove građevinske pothvate. Prostrano je pak zaleđe naseljeno poganskim narodima, pretežno stočarima, pa je razumljivo da dolazi do zamjetne stagnacije u građevinskoj djelatnosti što će se na svoj način odraziti u idućim stoljećima.

Trebat će dočekati početak 9. st. da se situacija u Dalmaciji i u susjednim joj slavenskim područjima konsolidira. To je vrijeme u kome bilježimo pokrštavanje Hrvata, čime oni postaju sastavnim dijelom evropske povijesti i kulture. Činom pokrštavanja ponovno se javlja potreba za podizanjem objekata namijenjenih kršćanskom kultu. Istovremeno i u gospodarski pomalo oporavljenoj Dalmaciji susrećemo se u to vrijeme s novih kulturnih građevinama. No ta nova arhitektura svojim se oblicima bitno razlikuje od one kojom je završilo doba kasnoantičkog graditeljstva. Prije svega novi se objekti realiziraju u znatno skromnijim dimenzijama. To samo po sebi, naravno, ne znači i kvalitativnu razliku, ali svojim dimenzijama predestinira neka nova rješenja. Jednobrezne uzdužne i centralne osnove tih malih objekata ne zahtijevaju da se u njima kao statički element postavlja kolona, onaj osnovni nosivi element u antičkoj arhitekturi. S druge strane, skromni su prostori rezultirali mogućnošću da se crkve počinju prekrivati svodovima, a ne krovovima kako je to prakticiralo kasnoantičko graditeljstvo. Smanjenjem prostora, izbacivanjem iz uporabe kolone, stvaranjem novih tlocrtnih oblika, uvođenjem svoda i kupole, rođen je nov građevni stil na našem primorju, onaj koji nazivamo predromaničkim, a često, i pomalo nespretno, starohrvatskim. Ti novi građevinski oblici u kojima se ne upotrebljava kolona kao nosač pokrovne konstrukcije ostali su tako i bez najznačajnijeg, a često i jedinog elementa arhitektonske plastike, a to je kapitel. Kada je u rijetkim prilikama u tome vremenu i realizirana kakva veća trobrodna gradnja (Biskupija-Crkvina, Biskupija-Stupovi, Biograd-katedrala) kolona je bila zamijenjena novim nosačem, četvrtastim zidanim pilonom veoma široke osnove, koji je imao zadatak da izdrži pritisak svodova, pa na takve pilone opet nije bio postavljen kapitel.¹ To je onaj »kvalitativni« pomak naprijed ili nazad, kad savršeniji oblik, monolitni antički stup, transformira u zidani stub, pojava koju je M. Prelog definirao kao pasivnu negaciju antike i kojoj do danas nismo našli bolje definicije i čini se posve prihvatljivom.²

Tako je postupak »pasivne negacije antike« lišio predromaničku arhitekturu monolitnog stupa (kolone) i njegovog plastično oblikovanog in-

¹ Bazilike u Stupovima na Biskupiji i katedrala u Biogradu datiraju se u starijoj literaturi u 11. st. Vidi: S. Gunjača, Ostaci starohrvatske crkve sv. Cecilije na Stupovima, *Starohrvatska prosvjeta*, III. ser., sv. 5, 1956, 65. i Lj. Karman, Iz koljevke hrvatske prošlosti, Zagreb 1930, 62. Noviji rezultati pokazuju na njihovo ranije postanje, još u 9. st. Vidi I. Petricioli, Oko datiranja umjetničkih spomenika ranoga srednjega vijeka, *Gunjačin zbornik*, Zagreb 1980, 113.

² M. Prelog, Između antike i romanike, *Peristil*, 1, Zagreb 1954, 5—14.

tegralnog dijela — kapitela. Kako je kapitel već u doba kasne antike bivao često jedini skulptoralno dekorativno riješen element arhitekture, ostala je predromanička arhitektura bez dekorativne plastike.

Iako je, kako smo vidjeli, kolona izišla iz uporabe u predromaničkoj arhitekturi, ipak ćemo se u dalmatinskom građevinarstvu toga vremena susresti s jednim pokušajem ukomponiranja kolone kao nosača u predromanički objekt, na crkvi sv. Donata u Zadru. Sustav nosača kata i svodova na Sv. Donatu riješen je pomoću šest masivnih pilona.³ Pa iako ovi piloni podržavaju čitavu svodnu konstrukciju i kat na tom objektu, predromanički su graditelji pred svetištem težinu svodova i kata osovili na dvije kolone. Dakle od osam nosača koji čine konstruktivni prsten obaju katova u Sv. Donatu šest su masivni piloni, a samo dva su kolone, te ne možemo govoriti o konstrukciji riješenoj sustavom kolona. Ipak je zadivljujući smion pokušaj predromaničkih graditelja Dalmacije da barem u jednom dijelu građevine zidani pilon zamijene s par vitkih nosača, da bi time ostvarili što veću vizualnu komunikaciju prema svetištu. Kolone u crkvi sv. Donata u Zadru antička su spolia, kako kolone tako i njihovi kapiteli. Veoma je interesantan pokušaj da se jedan od kapitela gornjega kata prekleše u vrijeme gradnje Sv. Donata tako da je taj kapitel u svojoj donjoj zoni dobio predromaničku dekoraciju.⁴

Pored ovih antičkih kolona koje obavljaju ulogu nosača kata i svodova, na crkvi sv. Donata u Zadru susrećemo se i s još dva slučaja uporabe antičkih kolona u konstruktivne svrhe. U ta druga dva slučaja, antičke su kolone postavljene kao središnji nosači dvostrukih otvora u južnom zidu gornjega kata građevine. Tim se dvostrukim otvorima originalno komuniciralo s prigradnjom, koju je Sv. Donat imao na južnoj strani i koja je nepažnjom uništena između dva rata.⁵ Postavljanje tih dviju kolona u dvostruke otvore, odnosno prolaze, potencira vidljivu težnju predromaničkih graditelja da nosivu ulogu ostvare kolonom gdje god im je to bilo moguće. No s druge strane, tih nekoliko primjera uporabe kolone unutar objekta koji podržavaju masivni zidani piloni otkriva i njihovu nespremnost da to u cijelosti i ostvare. I dok primjer preklesavanja antičkog kapitela na koloni pred svetištem gornjega kata otkriva zrelost graditelja i njegovu težnju da nosač i likovno prilagodi stilu svojega vremena, dotle primjer kapitela na jednome od dvaju spominjanih otvora pokazuje i pravi nedorazum u tom smislu. Na jednome od tih dvaju otvora ulogu kapitela preuzela je obrnuto postavljena baza antičke kolone (T. I, 2). U strogo funkcionalnom smislu to možda nije nedorazum, jer plitka kružna baza jednostavno naliježe na kolonu, a njezina široka četvrtasta plinta idealan je oslonac u funkciji nosača arkada. Ali u odnosu na namijenjenu prvotnu ulogu baze, gotovo je neshvatljivi čin. Interesantno je da ćemo se u Zadru još jednom susresti s identičnim postupkom na crkvi sv. Petra Starog, ali već u drugom vremenu, u 11. stoljeću kad kolona u arhitekturi više nije izuzetak.⁶ U svakom slučaju, postavljanje baze u ulozu kapitela dokaz je nezrelosti graditeljsko-klesarskog stila. O tome

³ N. Klaić-I. Petricioli, Zadar u srednjem vijeku, Zadar 1976, 124.

⁴ *Ibid.*

⁵ I. Petricioli, Izoliranje crkve Sv. Donata u Zadru godine 1930—31, *Diadora*, 9, Zadar 1980, 493.

⁶ I. Petricioli - S. Vučenović, Crkve Sv. Andrija i Sv. Petar Stari u Zadru, *Diadora*, 5, Zadar 1970, 177.

jednako svjedoči i uporaba arhitektonskih elemenata, kolona i kapitela preuzetih s građevina iz drugoga vremena i drugoga stila. Sve te pojave na Sv. Donatu svjedoče da su kolona i kapitel strani stilu i vremenu u kome je Sv. Donat građen, ali njihova pojava na tome objektu dokazuje i time da je u mnogo čemu izuzetak u predromaničkom graditeljstvu.

Kolona i kapitel kao statički i kao plastično arhitektonski artikuliran element, kako vidimo, prestala je biti u uporabi u graditeljstvu Dalmacije negdje od kraja 6. ili početka 7. stoljeća, a susrest ćemo je ponovno tek u 11. stoljeću. To su duga četiri stoljeća u kojima na početku, u 7. i 8. st. bilježimo nikakvu ili slabu arhitektonsku produkciju, a kroz 9. i 10. stoljeće arhitekturu predromaničkih osobina, koja ove elemente ne poznaje, ili se, bolje kazano, njima ne koristi. Tek će se od 11. st. u dalmatinskoj arhitekturi ponovo pojaviti kolona i kapitel kao arhitektonski i plastični element i označit će početak transformacije predromaničkog stila. Predromanička arhitektura Dalmacije, kako smo vidjeli, ne samo da se ne koristi kolonom kao nosačem, već ne realizira ni monumentalne građevine (s rijetkim izuzecima gdje ulogu nosača onda preuzima pilon) u kojima bi se kolona mogla pojaviti u svojoj izvornoj ulozi.

Međutim od 11. st. bilježimo u dalmatinskoj arhitekturi ponovo pojavu »monumentalne« trobrodne bazilike, a s njom zajedno i kolonu ili, bolje rečeno, kolonadu kao nosača krovne konstrukcije. Interesantno je svakako napomenuti, što je već istakao Karaman, da je pojava trobrodne bazilike u dalmatinskoj arhitekturi vezana uz pojavu redovničkih (benediktinskih) samostana u Dalmaciji.⁷ Karaman misli da su upravo benediktinci donijeli u Dalmaciju ovaj tip građevine, što bi se u načelu možda moglo i prihvatiti, no to porijeklo arhitektonskog oblika u dalmatinskoj arhitekturi nije predmet ove rasprave. U svakom slučaju prve poznate nam trobrodne bazilike 11. st. vezane su uz redovničke samostane i javljaju se približno od sredine 11. st., iako su najstarije među njima sigurno i nešto ranije. Od onih bazilika kojima poznamo tlocrtnu osnovu najstarija je najvjerojatnije ona na Sustjepanu u Splitu, ali to je posve sigurno izvorno ranokršćanski objekt, pa izlazi iz okvira ove teme.⁸ Od novopodignutih građevina bazilikalnog tipa 11. st. među poznatima čini se da bi najstarijom mogla biti ona Sv. Petra u Osoru na otoku Cresu koja je građena, kako se čini, za opata i biskupa Gaudencija, pa je po tome nešto ranija od sredine 11. st.⁹ To na izvjestan način potvrđuje i plastika njezina portala, koja je nastala pod utjecajem dekorativnih vijenaca bazilike u Pompozi na susjednoj obali i sličnih joj građi u venecijanskom bazenu u prvoj polovici 11. st.¹⁰ Nažalost, osim skromnih ostataka dekoriranog luka koji su bili najvjerojatnije dio njezina pročelja, ne poznamo joj arhitektonsku plastiku vezanu uz nosače, pa čak ni tlocrtni raspored kolona.¹¹ Ni u samome Osoru nije zamijećen takav kapitel koji bi imao osobine klesarske obrade 11. st.

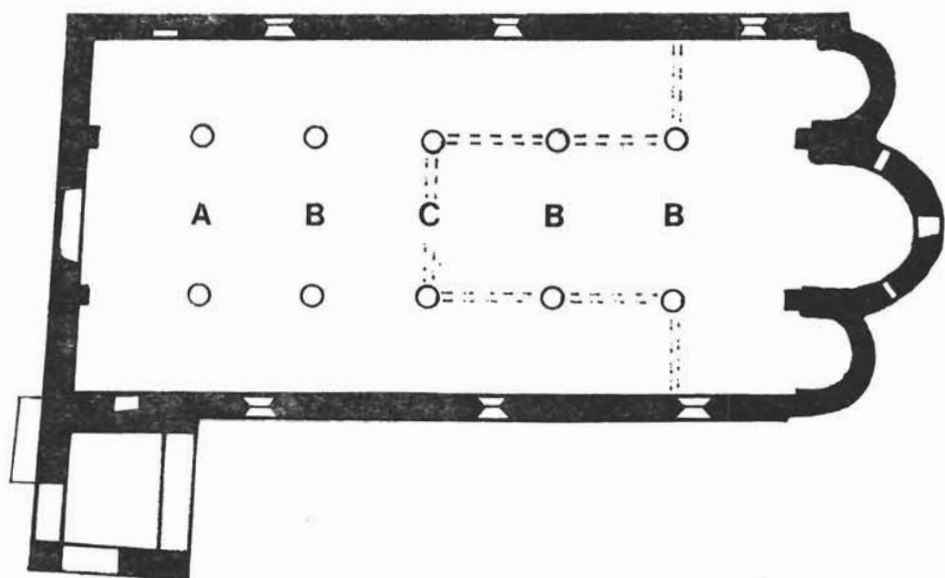
⁷ Lj. Karaman, o. c., 62.

⁸ Samostan se spominje prvi put oko 1020. god. Vidi: F. Rački, *Documenta*, 36. i I. Ostojić, *Benediktinci u Hrvatskoj*, II, Split 1964, 318.

⁹ N. Jakšić, *Ulomci skulpture 11. stoljeća iz Osora*, *Izdanja Hrvatskog arheološkog društva*, 7, Zagreb 1982, 187.

¹⁰ *Ibid.*

¹¹ A. Mohorovičić, *Pregled i analiza novootkrivenih objekata arhitekture na području grada Osora*, *Bulletin Instituta za likovne umjetnosti Jugoslavenske akademije*, 1—2, Zagreb 1953, 12.

Sv. Petar u Drazi. Crtkano je označena rekonstrukcija kora bazilike. A — kapitel *acanthus spinosa*, B — palmetni kapitel, C — korintski akantusov kapitel

U sloju trobrodskih bazilika 11. st. u Dalmaciji relativno su precizno datirane ona Sv. Marije u Zadru i ona Sv. Petra u Dragi na otoku Rabu.¹² Te dvije bazilike koje su građene u desetljećima druge polovice 11. st. relativno su dobro sačuvane, umnogome čak u svojem prvotnom obliku te nam omogućuju bolji uvid u prostorni tip građevine, odnosno bazilike toga vremena u Dalmaciji. Te su bazilike, što je u našem konkretnom slučaju najvažnije, sačuvale originalne kolone s kapitelima iz vremena gradnje samih crkava, pa bi nam ti kapiteli mogli biti glavni oslonac i polazišna točka za određivanje karaktera plastične dekoracije kapitela u drugoj polovici 11. st. Samostanska crkva sv. Petra u Supetarskoj Drazi na otoku Rabu sačuvala je svih pet pari kolona iz vremena gradnje bazilike, pa tako i svih deset kapitela postavljenih u vrhu tih kolona na kojima počivaju arkature brodova bazilike.¹³ U crkvi zadarskih benediktinki, koja je od 16. st. naovamo doživjela mnoge pregradnje, a i nedaće u toku drugog svjetskog rata, sačuvano je ipak u originalnoj impostaciji šest kolona od prvotna četiri para, koja su dijelila trobrodni prostor bazilike. Tri sačuvana para kolona iz vremena gradnje same crkve nose šest kapitela koji su istovremeno na njih postavljeni.¹⁴ Tih šesnaest kapitela iz

¹² Samostan sv. Marije u Zadru osnovan je 1066 god., a crkva je posvećena 1091. god. Vidi: I. Petricioli, Umjetnička baština samostana sv. Marije, *Radovi Instituta JAZU u Zadru*, 13—14, Zadar 1968, 63, a samostan sv. Petra u Drazi osnovan je 1059, vidi F. Rački, *Dokumenta*, 57, ali ne znamo kada je crkva posvećena.

¹³ Schleier, *Arbe, Stadt und Insel*, Wiesbaden 1912, 134.

¹⁴ Ti su kapiteli tek nedavno otkriveni ispod slojeva štukature, a spominje ih prvi I. Petricioli, *Zadar u srednjem vijeku*, 249.

Zadra i Raba solidan su oslonac za proučavanje tipa kapitela kakav je u drugoj polovici 11. stoljeća resio kolone trobrodskih bazilika Dalmacije.

Od šest kapitela u crkvi zadarskih benediktinki jedan je mramorni, veoma oštećen u restauraciji objekta u 19. st., ali je i unatoč velikim oštećenjima uočljivo o kojem je tipu kapitela riječ. To je kapitel s motivom plitkoreljefno klesanim akantusovim lišćem koji je čvrsto pripijen uz korpus kapitela. Za taj tip je uobičajen i naziv *acanthus spinosa*. Materijal od kojeg je izrađen (mramor) i klesarska obrada motiva uvjeravaju nas da je riječ o kapitelu 6. st. koji je, valjda nekad u cijelosti sačuvan, bio podesan za korištenje pri gradnji zadarske bazilike. U crkvi rapskih benediktinaca u Supetarskoj Drazu prvi par kolona do zapadnog ulaza ima također ovaj isti tip kapitela s plitkoreljefnim akantusovim lišćem. No ti su primjerci klesani po uzoru na kasnoantičke kapitele takva tipa, ali nas klesarska obrada i materijal od kojeg su rađeni uvjerava da je riječ o kapitelima isklesanim u vrijeme gradnje bazilike u drugoj polovici 11. st. (T. I, 3).

Preostalih pet kapitela u zadarskoj bazilici sv. Marije, klesani su od domaćeg vapnenca i svi pripadaju istome tipu. Na njima je isklesan motiv akantusova lišća u dvije zone.¹⁵ (T. II, 5). Mesnati se vrhovi listova povijaju prema naprijed, a u gornjoj zoni u uglovima kapitela oni podržavaju zakrčljale volute. U klesarskoj obradi primjetna je uporaba svrdla. Jedan par takovih kapitela susrećemo i u crkvi sv. Petra u Drazu na Rabu. (T. II, 4). To su kapiteli postavljeni na središnjem, odnosno trećem paru stupova rapske bazilike, izrađeni su od domaćeg vapnenca, a na njima je također primjetna uporaba svrdla. Tipološka sukladnost tih kapitela u dvjema benediktinskim opatijama toga vremena indicira čestu uporabu toga tipa u drugoj polovici 11. st. u nas. I zaista nisu te dvije opatijske crkve jedine građevine koje nose takve kapitele. Par veoma sličnih kapitela sačuvan je u trobrodnoj bazilici sv. Marije od Zdravlja u gradu Krku (T. II, 6). Ta crkva, koja je nekoć bila sastavnim dijelom benediktinske opatije sv. Mihovila u Krku, ima posve jednako prostorno rješenje kao i navedene crkve benediktinskih redova u Zadru i na Rabu. To je bazilika čiji je prostor podijeljen s četiri para stupova u tri lađe, od kojih svaka na istoku završava polukružnom apsidom.¹⁶ Svi su kapiteli u ovoj bazilici iz vremena gradnje same crkve i namjenski su klesani upravo za taj objekat, pa nema razloga jedne među njima nazivati predromaničkim, a druge romaničkim, kao što to čini I. Žic-Rokov.¹⁷ Po vremenu nastanka ta je crkva veoma bliska bazilikama sv. Marije u Zadru i sv. Petra na Rabu, u što nas uvjerava ne samo tlocrtna i prostorna dispozicija objekta već i dva navedena kapitela s motivom akantusovih listova.

Konačno nekoliko kapitela tog tipa sačuvano je na svojem originalnom mjestu i u katedrali grada Raba (T. III, 7). Sudeći prema poligonalnoj apsidi te trobrodne bazilike, to je najvjerojatnije ranokršćanski objekt 6. stoljeća, u što nas uvjeravaju i ostaci crkvenog namještaja, osobi-

¹⁵ *Ibid.*

¹⁶ Iako ta crkva ima danas samo glavnu apsidu, istraživanjima je utvrđeno da je imala i dvije bočne apside koje su s vremenom srušene. Usp.: I. Žic-Rokov, Romanička crkva Majke Božje od Zdravlja u Krku, *Bulletin za likovne umjetnosti Jugoslavenske akademije*, XV (XXII), Zagreb 1974, 13.

¹⁷ O. c., 34.

Sl. 1. Kapitel s Peristila u Splitu

Sl. 2. Dvostruki otvor s antičkom kolonom i bazom u ulozi kapitela u Sv. Donatu u Zadru

Sl. 3. Sv. Petar u Drazi. Primjer prvog para kapitela u crkvi

Sl. 4. Sv. Petar u Drazi. Primjer trećeg para kapitela u crkvi

Sl. 5. Sv. Marija u Zadru, kapitel

Sl. 6. Sv. Mihovil na Krku, kapitel

Sl. 7. Katedrala u Rabu, kapitel

Sl. 8. Sv. Ivan u Rabu, kapitel

Sl. 9. Sv. Marija Velika u Zadru, kapitel

Sl. 10. Aquileia, kapitel Po-
poneove bazilike

Sl. 11. Sv. Petar u Drazi, kapitel

Sl. 12. Sv. Justina u Rabu, kapitel

Sl. 13. Sv. Ivan u Rabu, kapitel

Sl. 14. Općinska zbirka u Rabu,
kapitel

Sl. 15. Sv. Marija u Ninu, ka-
pitol (Arheološka zbirka)

Sl. 17. Sv. Lovro u Zadru, kapitel
s likom oranta

Sl. 16. Općinska zbirka u Rabu,
kapitel

Sl. 18. Sv. Barbara u Privlaci, kapi-
tel (Arheološki muzej Zadar)

Sl. 19. Kapitel izvađen iz mora (Arheološka zbirka u Ninu)

Sl. 20. Sv. Lovro u Zadru, kapitel

Sl. 21. Kapitel preklesan u škropionicu, Arheološka zbirka u Ninu

Sl. 22. Sv. Stošija u Zadru, kapitel

Sl. 23. Sv. Nikola u Splitu, kapitel

Sl. 24. Deambulatorij
Sv. Ivana u Rabu

to šest vitkih stupova ciborija, s kapitelima tipa *acanthus spinosa*.¹⁸ No ta je bazilika doživjela zamašnu pregradnju u 11. stoljeću, kad je isklesana i u nju postavljena serija kapitela od domaćeg vapnenca s motivom akantusova lišća i tragovima klesarske obrade svrdlom. Primjetno je da su ti kapiteli u rapskoj katedrali nešto lošije kvalitete od gore spominjanih u Zadru i na Rabu, pa možda čak i onih u Krku.

Osim ove serije kapitela s akantusovim lišćem koji stoje *in situ*, sačuvano je u nas još nekoliko primjeraka koji nažalost više ne stoje u okviru arhitektonskih ostvarenja kojima su bili prvotno namijenjeni. Dva kapitela toga tipa, ali kvalitetnije i bogatije izvedbe od dosad spominjanih, bili su originalno postavljeni u vrh stupova što su nosili deambulatorij prostrane trobrodne bazilike sv. Ivana u Rabu (T. III, 8). Taj je deambulatorij pao tijekom 20. st., ali je njegov izgled sačuvan na fotografijama. Kapiteli tog deambulatorija sačuvani su danas na arheološkom kompleksu Sv. Ivana u Rabu, a stajali su nekoć na trećoj i petoj koloni slijeva (T. VIII, 24). Još jedan takav kapitel, koji je po svojoj skulptoralnoj obradi bliži dvama primjercima iz Sv. Ivana na Rabu, a u osnovi se uklapa u cijelu spominjanu skupinu, potječe iz crkve sv. Marije Velike u Zadru, koja je porušena tijekom 16. st.¹⁹ (T. III, 9). I ta zadarska prostrana bazilika pokazuje iste ili slične tlocrtne karakteristike kakve posjeduju dosad spominjane crkve, a tip njezina kapitela samo potvrđuje da je nastala u približno istom vremenu.²⁰

Tip kapitela o kojemu je riječ poznat je i izvan granica Dalmacije, posebno u sjevernojadranskom bazenu Italije, gdje je realiziran u mnogim gradnjama 11. st. Posebne studije o tom tipu kapitela objavio je u dva navrata H. H. Buchwald, ali on tom prilikom nije, nažalost, u obradu uvrstio i naše dalmatinske primjere.²¹ Ishodište ovom tipu kapitela 11. st. Buchwald nalazi u kapitelima patrijaršijske bazilike u Aquileji (T. IV, 10), koja je građena u prvoj polovici 11. st., za vrijeme patrijarha Poponea. Restaurirana Poponeova bazilika posvećena je 13. srpnja 1031. god.²² Taj tip kapitela kakve je Popone dao postaviti na kolonade akvilejske bazilike ubrzo je usvojen prilikom gradnji koje su uslijedile nedugo nakon toga vremena u sjevernojadranskom bazenu. Buchwald je donio mnoge primjere kapitela koji su nastali pod utjecajem patrijaršijske bazilike u Aquileji, kao npr. Sv. Nikola na Lidu u Veneciji, Sv. Justo u Trstu, katedrala u Caorle i sl. No uklopio je u tu skupinu, u širem smislu, i neke kapitele kao npr. Sv. Lovreč u Istri koji nemaju toliko mnogo zajedničkih, odnosno dodirnih točaka s kapitelima bazilike patrijarha Poponea.

H. H. Buchwald je te akvilejske i njima slične kapitele u sjevernojadranskom bazenu okarakterizirao kao tip korinskog kapitela s palmeta (!), nazivajući ih »capitelli corinzi à palmette«.²³ Evidentno je međutim da akvilejski primjerci, pa onda oni iz Trsta, iz Caorle, iz Padove i sl.,

¹⁸ Schleier, o. c., 72.

¹⁹ P. Vežić, Crkva sv. Marije Velike u Zadru, *Diadora*, 8, Zadar 1975, 134.

²⁰ *Ibid.*, 139.

²¹ H. H. Buchwald, Eleventh Century Corinthian-Palmette Capitals in the Region of Aquileia, *The Art Bulletin*, XLVIII, 1966, 147. i Capitelli corinzi a palmette dell' XI sec. nella zona di Aquileia, *Aquileia Nostra*, XXXVIII, 1967, 178.

²² D. Brusin-G. Lorenzoni, L'Arte del patriarcato di Aquileia, Padova 1968, 36.

²³ H. Buchwald, o. c., 182.

kao uostalom i naši primjerci o kojima je riječ, nisu ukrašeni motivom palmeta, kako to hoće Buchwald, nego akantusovim lišćem. Da je riječ o tipu korinskog kapitela, kako predlaže Buchwald, u to nema sumnje. Prihvatljiva je Buchwaldova teza o porijeklu toga tipa u akvilejskoj bazilici. Njegovo porijeklo, on vidi u tipu korinskog kapitela konstantinovskog doba u Rimu, konkretno u bazilici sv. Petra. On i u tlocrtnoj dispoziciji akvilejske bazilike, koja je za Poponeove restauracije u 11. st. dobila transept, vidi utjecaje bazilike sv. Petra. Čini se da je Popone posve svjesno prilikom gradnje bazilike imitirao građevinske i dekorativne elemente rimske bazilike, što je u skladu s crkveno-političkim prilikama u sjevernojadranskom bazenu 11. st. Na tome prostoru stoje u susjedstvu dvije patrijaršije, a vuku svoje porijeklo od jedne, i to akvilejske od kojih jedna, ona gradeška, pripada istočnome, a druga, akvilejska zapadnome svijetu. Stoga nije čudno da je Popone za uzor svojoj bazilici odabrao onu rimsku, prvaka među apostolima. »Ovo se shvaćanje uklapa u šemu karolinške obnove konstantinovskih tlocrta, kako je to uočio Krautheimer, ne samo po formi već i po simboličkom značenju ikonografije bazilike« (slobodan prijevod N. J.)²⁴

Ta ideja obnove, odnosno imitacije ranokršćanskih bazilika konstantinovskog doba, proširila se iz sjevernojadranskog bazena i u Dalmaciju vjerojatno preko bazilike u Aquileji i sličnih joj susjednih gradnji. Je li riječ o svjesnom prihvaćanju uzora iz vremena Konstantina Velikog, ili pak o prenošenju likovne koncepcije posredovanjem kasnijih gradnji, teško je kazati. Ipak je vjerojatnija ta druga pretpostavka. U svakom slučaju u Dalmaciji je u drugoj polovici 11. st. učestao građevinski tip trobrodne bazilike koja ne sadržava gotovo niti jedan novi arhitektonski ili pak stilski element u odnosu na ranokršćanske bazilike. Jedina bi novost u tom smislu bila realizacija troapsidalnog svetišta, što će biti jedna od osobina romaničke arhitekture. No pojava dodatnih apsida na istočnoj strani nije niti u kojem slučaju dovoljna da te objekte okarakteriziramo kao građevine koje pripadaju nekom novom stilu, tj. romanici, to više što se te bočne apside, u rudimentalnom obliku javljaju od vremena kasne antike, iako nisu posebno obilježje ranokršćanske arhitekture. Zrela troapsidna rješenja susrećemo na našoj obali već tijekom 9. st. (Sv. Donat, Biograd-katedrala, Crkvina-Stupovi), pa ih svejedno ne nazivamo romaničkim gradnjama.

Niti jedan drugi element u gradnji spominjanih bazilika ne upućuje na romaničke osobine (svodna gradnja, upisani transept, kupola i sl.), pa stoga nema razloga taj sloj arhitekture okarakterizirati kao ranoromanički (u stilskom, a ne u kronološkom smislu je riječi). Naše bazilike svjedoče upravo obrnuto, da se u našim stranama susrećemo s pojavom obnove kasnoantičkog arhitektonskog sakralnog tipa tijekom 11. st., a te će gradnje, s druge strane, biti i posljednji horizont antičke arhitekture u nas. Ponovna uporaba kapitela korinskog tipa upravo u tim bazilikama još više objašnjava ovu tvrdnju.

Osim kapitela koji su nastali po uzoru na kapitele korinskog tipa konstantinovskog doba u spominjanim dalmatinskim bazilikama sačuvani su i kapiteli s drugim ikonografskim dekorativnim motivima. U skladu s kršćanskom simbolikom, od vremena kasne antike u kršćansku se

²⁴ *Ibid.*

ikonografiju sve više uvlači palma. Bilo kao alegorijski prikaz Raja, bilo kao simbol pobjede mučenika nad mukama i smrću, palma postaje u kršćanskoj ikonografiji dominantan vegetabilni motiv (simbol), pa kao takva zamjenjuje ostale vegetabilne motive nasljeđene iz poganskog vremena. U skladu s takvim shvaćanjem u stoljećima ranoga srednjega vijeka palma je zamijenila akantus i preuzela njegovo mjesto u okviru dekorativne plastike, što je osobito došlo do izražaja u dekoraciji kapitela. Kapitele s motivom palmine grančice u stoljećima ranoga srednjega vijeka nalazimo redovito na dijelovima crkvenog namještaja u okviru oltarskih pregrada, ciborija i ambona. Dovoljno je prisjetiti se kapitela 9. st. u kripti akvilejske katedrale, na ciboriju Sv. Marte u Bijaćima kod Trogira ili pak zaviriti u spremišta ranosrednjovjekovne skulpture u našim arheološkim muzejima, pa da se uvjerimo kako je motiv palmete ne samo zamijenio nego posve istisnuo akantus pri klesanju dekoracije kapitela. Tako će tijekom 11. st., kad se u arhitekturi ponovo javi kolona kao nosivi arhitektonski element, a zajedno s njom i kapitel, palmeta će ostati dominantan motiv u dekoraciji kapitela. Na spominjanom primjeru opatijske bazilike sv. Petra u Supetarskoj Drazi, gdje smo se susreli s dva para kapitela dekoriranih akantusovim lišćem, nalazimo i tri para kolona čiji kapiteli nose motiv palmove grančice (T. IV, 11). To su drugi, četvrti i peti par kolona, gledajući od zapada. Svih šest kapitela s motivom palmeta u ovoj bazilici posve su identični, jednako kao što su bili sukladni i kapiteli svakog pojedinog para s akantusovim lišćem. Palmine grančice ovih kapitela čvrsto su pripijene uz korpus kapitela, a palmete se povijaju prema naprijed samo u uglovima gdje podržavaju zavojnice. Zamjetno je na ovim kapitelima stepenasto klesanje listova palmete. Brojčanu nadmoć palmeta kapitela u odnosu na one korintskog tipa zapažamo i na deambulatoriju bazilike sv. Ivana u Rabu, gdje od šest primjera četiri pripadaju palmeta tipu, a samo dva korintskom tipu. Od ovih palmeta kapitela rapskog deambulatorija danas su dva sačuvana na terenu. Oba sačuvana kapitela deambulatorija (T. V, 13), a njima se može pridružiti i treći iz općinske zbirke na Rabu (T. V, 14), posve su ista, a oni pak podsjećaju na skupinu palmetnih kapitela iz Sv. Petra u Drazi. Ipak su ti primjeri iz Sv. Ivana u Rabu kvalitetniji u izvedbi, a posjeduju i finije i plastičnije zavojnice nego kapiteli u Sv. Petru u Drazi, pa ih valja atribuirati spretnijem klesaru. Uspoređujući i kapitele korintskog tipa s ta dva objekta, već sam prije istakao da su oni u Sv. Ivanu kvalitetnije izvedbe, iz čega izlazi da je pri gradnji Sv. Ivana bila angažirana jedna spremnija klesarska radionica. Za likovne predloške kapitela pak, u jednoj i drugoj crkvi, reklo bi se da su bili identični.

Interesantna je pojava paralelnog korištenja obaju tipova kapitela na ta dva objekta. Palmetin kapitel predstavlja pri tome brojniji, tj. standardni tip, kakav se inače kleše veoma često u prethodnim stoljećima srednjega vijeka. Korintski se tip uvlači kao ikonografska ali i stilska novost, pod utjecajem sjevernojadranskih radionica. No ritmička igra u kojoj se oni izmjenjuju pokazuje da su za korintski tip kapitela bila rezervirana »važnija mjesta«. U crkvi sv. Petra u Drazi par korintskih kapitela postavljen je na središnjem paru kolona. Važnost te pozicije u bazilici sv. Petra u Drazi otkrivaju nam i utori urezani u kolonama bazilike, na temelju kojih je moguće prostorno rekonstruirati poziciju kora. Ti utori pokazuju da je ulaz u kor bio postavljen točno u prostoru iz-

među para kolona koji nose korinthske kapitule (prilog). Sličnu ritmičku igru pokazuje i raspored kapitula u deambulatoriju Sv. Ivana na Rabu. Prema fotografski dokumentiranoj situaciji (T. VIII, 24), sačuvano je bilo na početku stoljeća *in situ* šest od sedam kolona deambulatorija. Nedostaje krajnja desna kolona. Ako je na njoj bio postavljen palmetni kapitel, kako nalaže raspored šest sačuvanih primjera, onda je u deambulatoriju postignut ovakav ritam: A, A, B, A, B, A, (A). A je palmetni tip, a B je korinthski tip kapitula. Tri središnja primjera u dnu apsida, postavljena u vizualno najfrekventnijem dijelu, čine skupinu B, A, B u pravilnom ritmu s većom zastupljenosti primjeraka korinthskog tipa. Iz navedenih primjera uočljivo je da je korinthski tip kapitula u momentu njegove pojave na našoj obali predstavljao luksuzniju varijantu, pa iako je zbog složenosti klesarskog zahvata, a to znači i njegove skupoće, izveden u manjem broju primjeraka, za njega su rezervirane vizualno i simbolički vitalnije pozicije na objektu.

Osim palmetnog kapitula iz Sv. Ivana i Sv. Petra u Drazi, sačuvan je na Rabu jedan par palmetnih kapitula i u crkvi sv. Justine. Ovdje su ti kapituli postavljeni naknadno, kao nosači kora u 18. st. na zapadnom zidu crkve. Taj par palmetnih kapitula iz Sv. Justine klesan je posve identično poput onih u Sv. Petru u Supetarskoj Drazi i nesumnjivo su proizvod iste klesarske radionice (T. IV, 12). Teško je, nažalost, kazati kojem su objektu izvorno pripadali. S nepoznatog objekta potječe i jedan palmetni kapitel koji se čuva u općinskoj zbirci u Rabu (T. VI, 16). Listovi palmeta toga kapitula i velike zavojnice klesane su s više umješnosti i truda nego kod drugih rapskih primjera palmetnih kapitula i predstavljaju najljepši i najreprezentativniji primjerak toga tipa na otoku.

Osim otoka Raba, na kome je sačuvan najveći broj primjera palmetnih kapitula, valja istaknuti i skupinu kapitula toga tipa u Ninu (T. V, 15). Svi ninski primjerci, a ima ih sedam, potječu iz bazilike sv. Marije.²⁵ To je trobrodna bazilika s poligonalnom apsidom, nastala u doba kasne antike, ali je, sudeći po tim palmetnim kapitelima, bila obnovljena u vremenu koje nije daleko od vremena kad su klesani rapski primjerci. Ninski su kapituli znatno veći od rapskih, pogotovu od onih u Sv. Petru u Drazi, koji su zaista skromnih dimenzija, ali je stepenasto klesanje listića na palmovim grančicama posve isto kao i na rapskim primjercima. To su i najbliže analogije koje se mogu uspostaviti među palmeta kapitelima, a potječu iz različitih mjesta na našoj obali.

Osim velikih trobrodskih bazilika 11. st., u Dalmaciji se u isto vrijeme pojavljuje i jedna grupa građevina čije su dimenzije znatno skromnije, a prekrivene su svodovima, čime se nastavljaju na tradiciju predromaničke arhitekture. I u tim objektima, jednako kao i u trobrodskim bazilikama, susrećemo se s kolonama, o koje se u ovom slučaju oslanjaju svodovi, kupole odnosno zvonici. To su crkvice sv. Nediljice i sv. Lovre u Zadru, sv. Barbare u Trogiru i sv. Nikole u Splitu. Njima se može pribrojiti i crkvice sv. Eufemije u Splitu, iako je ona nešto većih dimenzija. Sustav nosača u tim crkvicama, ovdje u prvom redu mislim na Sv. Lovru u Zadru, Sv. Barbaru u Trogiru i Sv. Nikolu u Splitu, nije postavljen u funkciji trobrodne raščlambe prostora, već isključivo u funkciji nosača

²⁵ Od navedenih 7 primjeraka pet ih se i danas čuva u Ninu, a 2 u Zadru, i to po jedan u Arheološkom muzeju i Narodnom muzeju u Zadru.

svodova, kupole ili zvonika.²⁶ Kolone su u tim objektima postavljene toliko blizu bočnih zidova da su bočni »brodovi« neprohodni. Zato smatram da te tri crkvice ne bi trebalo kvalificirati trobrodним prostorima, kako je to u literaturi uobičajeno. Raspored kolona organiziran je prema potrebi nošenja kupole, odnosno zvonika koji se o te kolone oslanjaju. Kolone u tim objektima, koje su postavljene isuviše blizu bočnih zidova, zamjenjuju zapravo ulogu masivnih zidnih polupilona koji su u istoj funkciji nosača kupole, tambura i svodova bili građeni u predromaničkim crkvicama, posebno na prostoru južne Dalmacije. Stoga u primjerima tih skromnih objekata koje imaju kolone treba vidjeti izvornu tradiciju predromaničkih jednobrodnih prostora s kupolom, u kojima se, u 11. st. počinje primjenjivati savršeniji i složeniji sustav nosača, vjerojatno pod utjecajem trobrodних bazilika koje se u isto vrijeme počinju ponovo graditi.

I na kolonama tih trobrodних i kvazitrobrodних prostora nalazimo kapitela raznih tipova. Veoma je primjetna primjena antičkih kapitela u sekundarnoj upotrebi kao npr. u Sv. Eufemiji u Splitu, u Sv. Barbari u Trogiru i u Sv. Lovri u Zadru. Jedino su crkvice sv. Nediljice u Zadru i sv. Nikole u Splitu opremljene u cijelosti kapitelima koji su namjenski bili klesani upravo za tu gradnju. U Sv. Lovri u Zadru dva su antička kapitela, a dva su suvremena gradnji, dok je u Sv. Barbari u Trogiru samo jedan kapitel iz vremena gradnje same crkvice, a pet su različiti antički primjerci. Taj jedan kapitel iz Sv. Barbare u Trogiru, koji je postavljen na srednjoj koloni južne kolonade, kao i kapiteli iz Sv. Nediljice u Zadru, pripadaju tipu kapitela s dvije zone mesnatih listova bez klesarske obrade motiva lišća.

Jedinstveni tip kapitela nalazimo u crkvisi sv. Nikole u Splitu, gdje na masivnim kolonama stoje rustični kapiteli dekorirani u donjoj zoni palmovim grančicama (T. VIII, 23). Te je rustične primjerke moguće relativno precizno datirati u posljednje desetljeće 11. st. na temelju najnovijih rezultata o vremenu gradnje same crkvice i na temelju identifikacije njezinih osnivača.²⁷

U zadarskoj crkvisi sv. Lovre dva veoma dobro sačuvana antička kapitela pripadaju različitim tipovima. Onaj u sjevernoj kolonadi tipičan je korintski akantusov kapitel, kakav nalazimo u konstantinovskim bazilikama ili pak na Peristilu Dioklecijanove palače u Splitu, što znači da potječe iz vremena prve polovice 4. st. Sudeći po vremenu nastanka, mogao je originalno već pripadati jednom kršćanskom kulturnom objektu. Antički kapitel u južnoj kolonadi crkvice tipičan je kapitel 6. st. mramorni, s plitkoreljefnim akantusovim lišćem, a taj je bez sumnje bio postavljen u prijašnjem kršćanskom objektu. Dva kapitela koji su suvremeni gradnji crkvice postavljeni su kod zapadnog ulaza i pokazuju bliske dodirne točke sa skulpturom iz istog objekta, naročito s čuvenim figural-

²⁶ Crkvice sv. Lovre u Zadru i sv. Nikole u Splitu imale su originalno najvjerojatnije kupolu, a crkva sv. Barbare u Trogiru zvonik postavljen na ta četiri nosača. Usp.: C. Fisković, Istraživanje u srednjovjekovnoj crkvi sv. Nikole u Splitu, *Historijski zbornik*, II, Zagreb 1949. Isti, Dvije preromaničke crkve u Trogiru, *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, 14, Split 1962, 40.

²⁷ V. Jakić-Cestarić, O donatorima crkve Sv. Nikole u Velom Vorošu u Splitu i o crkvama toga sveca u splitskim izvorima XI i XII stoljeća, *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, 21, Fiskovićev zbornik, I, Split 1980, 174.

nim plutejem²⁸ (T. VI, 17, T. VII, 20). Kapitel je dekoriran s dvije zone palmeta, a ugaone se volute djelomice oslanjaju na savijene vrhove palmeta tako da među njima ostaje negativan (prošupljen) prostor. Južni primjerak ima čak i lik oranta u donjoj zoni. Ti reprezentativni kapiteli imaju svoje bliske analogije u trima kapitelima koji su porijeklom iz Nina (T. VII, 19, 21), ili iz Privlake kod Nina (T. VI, 18).²⁹ I na tim ninskim primjercima susrećemo se s negativnim prostorom iza povijenih palmeta podno ugaonih voluta, a jednak je i tretman klesanih listića na palmovim grančicama. Ako ovome dodamo i činjenicu da iz Nina potječe i manji ulomak figuralnog pluteja koji pokazuje velike sličnosti s likovima na pluteju Sv. Lovre u Zadru, onda smo na tragu klesarskoj radionici koja je klesala kapitule i crkveni namještaj na dvama objektima u Zadru i Ninu.³⁰ Figuralni plutej i druge skulpture iz Sv. Lovre u Zadru I. Petricioli datira oko sredine 11. st., što je u načelu prihvatljivo, pa time dobivamo i kronološku odrednicu nastanka naših kapitela.³¹ Iako su to kapiteli s motivom palmeta, oni nemaju ništa zajedničkog u skulptorskoj obradi s onom serijom palmeta kapitela druge polovice 11. st. u Rabu i Ninu, jer je na njima stilizirana palmeta čvrsto srasla s korpusom kapitela, pa je stoga i razumljiva kronološka razlika među njima.

Nije zanemariva činjenica da su dva kapitela koji su klesani u vrijeme gradnje same crkve postavljeni naposredno kod zapadnog ulaza u crkvu sv. Lovre u Zadru. Takav smo slučaj već zapazili i na primjeru crkve sv. Petra u Drazi na otoku Rabu gdje se par kapitela, koji je postavljen na kolonama do zapadnog ulaza, razlikuje od ostalih u crkvi (vidi prilog). Upravo takvu istu situaciju bilježimo i na primjeru zadarske katedrale sv. Stošije. U romaničkoj zadarskoj katedrali postavljena su dva kapitela neposredno kod zapadnog ulaza koji posjeduju posve druge karakteristike od svih ostalih u toj crkvi. Štaviše i njihove su kolone tordirane dok ostale kolone u objektu nisu. Ti kapiteli iz zadarske katedrale pripadaju kapitelima palmeta tipa 11. stoljeća i po vremenu nastanka raniji su od ostalih u tom objektu (T. VIII, 22). Zašto su kapiteli prvog para kolona do zapadnog ulaza u ta tri objekta posebno istaknuti, teško je kazati, ali da to nije slučajnost potvrđuje i primjer iz crkve sv. Donata u Zadru, gdje se na paru pilona kod ulaza pojavljuju dekorirani impozantni vijenci, a na drugim pilonima ih nema. Ta primjedba o akcentiranju prvoga para nosača neposredno kod ulaza u crkvu uklapa se u već gore iznesenu opasku o položaju korintskih akantusovih kapitela u deambulatoriju crkve sv. Ivana u Rabu i u sv. Petra u Drazi na istom otoku.

²⁸ I. Petricioli, *Pojava romaničke skulpture u Dalmaciji*, Zagreb 1960, 57.

²⁹ I. Petricioli, *Umjetnost 11. stoljeća u Zadru*, *Zadarska revija*, 2—3, Zadar 1967, 163. Jedan od tih primjeraka pronađen je kod ruševina Sv. Barbare u Privlaci kod Nina, a drugi je izvađen nedaleko istočnog mosta u Ninu iz mora. Treći je primjerak davno preklasan i služio je u Ninu u nepoznatom objektu kao škropionica. Prilikom istraživanja u kapeli Divnića uz župnu crkvu sv. Asela god. 1973, pronađeni su ulomci toga kapitela u šutu, u kojemu je bilo i drugih zanimljivih nalaza. Ako je taj nasip nastao u vrijeme gradnje kapele na poč. 16. stoljeća, značilo bi da je već u to doba kapitel preklasan u škropionicu.

³⁰ *Ibid.*

³¹ *Isti*. *Pojava romaničke skulpture*, 59.

Summary

11th CENTURY CAPITAL-TYPES IN DALMATIA

This study deals with capitals in monumental architecture of sacral character dating from the second half of the 11th century A. D. The appearance of capital in architecture is closely connected with the use of column as the element of construction which was replaced by masonry pillars in Dalmatia during late-antiquity and early Middle Ages. As the column was used again in basilicas of the second half of the 11th century, this fact stimulated also the development of capitals.

In Dalmatian architecture of the second half of the 11th century two basic types of capitals were employed. The first one is the capital having two or three rows of acanthus leaves with their upper parts curved down. Such capitals could be seen in the following churches: Sv. Marija (St. Mary) belonging to Benedictine nunnery in Zadar, Sv. Marija Velika (S. Maria Maggiore) in Zadar, Sv. Petar (St. Peter) at Draga on the island of Rab, Sv. Ivan (St. John) at Rab on the island of Rab and the cathedral at Rab. It derived from the Corinthian capital used for the first time in mediaeval architecture in the basilica of Aquilean patriarchate during its reconstruction in the 11th century. The model for this capital type was that from the Constantinian period, as H. Buchwald noticed. During the 11th century this capital type spread all over the northern Adriatic (Venice, Trieste, Carole) and it came in Dalmatia in the second half of the 11th century. It is not correct to call it Corinthian palmette type, as H. Buchwald suggested, since it is evident that the main decorative element is acanthus, not palmette.

The second type of capital appearing in Dalmatia shows palmette motif. It is sometimes used parallelly with the Corinthian type in some building (Sv. Petar at Draga on the island of Rab and Sv. Ivan on the same island). Alone it occurs in the basilica of Sv. Marija at Nin, Sv. Justina on the island of Rab (reused as building material) and in rustical version in Sv. Nikola in Split. These capitals show a row of palm branches tightly embracing the calathos of the capital.

Different variant of palmette capital are those from Sv. Lovre (St. Lawrence) in Zadar and pieces from Nin which reveal more elaborate forms. They are, however, slightly earlier (about the middle of the 11th century). Such capitals were products of the same workshops as sculpture from Sv. Lovre (pluteum with figural motifs and portal).